

DRUMUL CĂTRE MAREA UNIRE DIN 1 DECEMBRIE 1918

Mihail M. ANDREESCU¹

MOTTO:

„Un popor care nu-și cunoaște istoria este ca un copil care nu-și cunoaște părinții” (Nicolae Bălcescu, Scrieri istorice);

„Un popor care nu-și cunoaște istoria este ca un copaci mare fără rădăcini care la prima furtună mai puternică se prăbușește și moare, dispărând de pe harta istoriei și a civilizațiilor”

(N. Iorga, *Istoria lui Mihai Viteazul*)

ABSTRACT: The making of the Romanian unitary national state was a long process that lasted for almost four centuries. It was only in the modern age, in a favorable political context, that Romania was built gradually, starting from 1859, than in 1877–1878 State Independence was achieved, end culminating with the Great Union, on the occasion of the Great War of 1914–1918, which Romania participated in during 1916–1918. The partially favorable international political conjuncture allowed Romania, not without diplomatic efforts and encountering resistance from the great powers, to fulfil its centuries-old dream of uniting the Romanians in a single state, on 1 December 1918.

In the 100 years that have passed since the Great Union, Romania has evolved and is now a member of the European Union and NATO, these bodies waiting for it to honor its commitments, which is why the patriotic education of the young generation becomes an imperious necessity. The paper gives details on the anniversary, but also the conclusions that can be drawn from this paramount event.

KEYWORDS: Romania, Centenary, Great Union from 1 December 1918, First World War.

¹ Istoric, prof. univ. dr.; membru titular al Comitetului Român pentru Istoria Științei și Tehnicii al Academiei Române.

Două îndemnuri mobilizatoare lansate peste timp în favoarea cunoașterii istoriei, – unul pe la 1850 și celălalt la 1904 –, la patriotism, la naționalismul moderat și la prețuirea permanentă a trecutului și a faptelor înaintașilor, cărora le datorăm țara în care trăim și care se cheamă ROMÂNIA.

Este știut că românii vreme de multe veacuri nu au avut doar un singur stat ci trei, situație comună multor popoare europene, din evul mediu și până în epoca modernă, când au luat ființă statele naționale; avem în vedere aici Italia, (care s-a unificat în perioada 1848–1871), sau Germania, (care a urmat același proces între anii 1864–1871).

În ceea ce ne privește pe noi, românii, au existat, desigur, aspirații și încercări de creare a unui singur stat². Datorită condițiilor politico-militare, demografice și etnico-religioase ale vremii, formarea unui singur stat românesc a rămas un deziderat înfăptuit meteoric de Mihai Viteazul la 1600 și devenit realitate în două etape ale epocii moderne: 7/24 ianuarie 1859 și 1 decembrie 1918³.

Cele trei state românești: Transilvania, Țara Românească și Moldova – le-am enumerat în ordinea întemeierii lor –, au intrat definitiv în atenția Europei abia în epoca modernă (de la finele secolului al XVII-lea), cu prilejul abordării tot mai concrete a „*Chestiunii Orientului*”, adică a moștenirii Imperiului Otoman aflat în declin. Primele puteri interesate de români au fost, în ordinea intrării lor în scenă, Polonia, Imperiul Romano-German (Austria) și Rusia. Mult mai târziu, din a doua jumătate a secolului al XVIII-lea și în secolul al XIX-lea s-au adăugat Franța, Anglia, Olanda și Prusia⁴.

² Mihail M. Andreescu, *Proiecte interne de unire a românilor și de refacere a „Regatului Daciei”, de la Mihai Viteazul până la începutul secolului al XVIII-lea*, în *Analele Universității „Spiru Haret”*, seria istorie, an. 3(2000), București, p. 67–78.

³ Asupra celor două momente există o foarte largă bibliografie pe care nu este cazul s/a mai cităm aici, inclusiv tratatele de istorie a românilor, ca și tratatele scrise de marii istorici: A. D. Xenopol, N. Iorga, Constantin C. Giurescu, Ștefan Pascu etc.

⁴ Vezi mai nou:***, *Istoria românilor. VI. Românii între Europa clasică și Europa luminilor (1711–1821)*, coordonatori: acad. Paul Cernovodeanu și Nicolae Edroiu, Editura enciclopedică, București, 2002, *passim.*; Idem, VII/1, *Constituirea României moderne (1821–1878)*, coordonator acad. Dan Berindei, Editura enciclopedică, București, 2003, *passim*. Vezi, de asemenea: *Călători străini despre țările Române, IX și X/1,2*, coordonator acad. Paul Cernovodeanu, Editura Academiei, București, 1997, 2000, 2001; *Călători străini despre Țările Române în secolul al XIX-lea, (serie nouă)*, I(1801–1821), II(1822–1830), III(1831–1840),

În contextul politico-militar și religios extrem de complicat al vremii, conducătorii societății românești – în covârșitoarea lor majoritate fanarioți, greci sau români grecizați – au oscilat între puterile interesate de Balcani, Dunăre și Marea Neagră (Rusia, Austria și Franța), puteri care își urmăreau, în mod firesc, propriile țeluri. Atunci când aceste țeluri au coincis cu dorințele și interesele românilor, mișcările unor categorii însemnate ale populației românești și-au îndreptat aspirațiile spre Austria și romano-catolicism, spre Rusia și ortodoxia pravoslavnică, spre Franța revoluționară și masonică sau spre Prusia (Germania) protestantă și războinică⁵.

Aceste oscilații au fost favorizate și de faptul că mulți români ajungeau să-și desăvârșească educația în țările amintite – la fel se întâmplă și astăzi, la o scară chiar mai mare decât atunci și cu alte consecințe –, și reveniți acasă doreau să realizeze modernizarea societății românești după modelul statelor în care se formaseră⁶. De aici păreri și interese politico-naționale, economice și religioase divergente, evidențiate în procesul de creare a statului românesc unitar și după aceea, situație complexă care a generat consecințe până astăzi, deși nimeni nu mai recunoaște și nu mai analizează influențele străine care se manifestă și divizează societatea românească în prezent, tocmai în anul aniversării centenarului Marii Uniri, deși măcar acum societatea românească în întregul său ar fi trebuit să fie mai unită și în deplină armonie mai mult decât oricând.

În perioada amintită Franța și Rusia au căutat să împiedice prin toate mijloacele înaintarea Austriei în Balcani și spre Gurile Dunării, evident în folosul lor. Unul din proiectele benefice românilor, formulat clar de către diplomația franceză în deceniul patru al secolului al XIX-lea⁷, a fost crearea unui stat dunărean româno-slav în care, pe lângă Țara Românească și Moldova ar fi intrat Serbia și Bulgaria – de aici și numele de “Principatele Danubiene” și nu *Principatele Române*, cum gre șit s-a

IV(1841–1848), coordonatori: acad. Paul cernovodeanu și Daniela Bușe, Editura Academiei, București, 2004–2007, în special rapoartele consulare și relatările militarilor.

⁵ Pentru unele aspecte ale mentalității politice a vremii în rândurile elitei românești vezi: Mihail M. Andreescu, *Gân direa politică românească în prima jumătate a secolului al XIX-lea*, în *Analele Universității „Spiru Haret”*, seria istorie, an. I (1998), București, Editura Fundației „România de mâine”, p. 83–90.

⁶ Mihail M. Andreescu, *Facultatea de Drept a Universității din București: 1859–2009. File de istorie*, Monitorul Oficial, București, 2009, p. 15–29.

⁷ *Călători străini în secolul XIX*, vol. III, rapoarte ale consulilor francezi către ambasadorul Franței la Constantinopol.

perpetuat în istoriografia românească, fără a se oferi și explicațiile de rigoare ale acestei denu miri. Revoluționarii români pașoptiști și masoni, dar naționaliști și patrioți, s-au folosit de împrejurări pentru a crea un stat românesc fără Serbia și Bulgaria, nesocotind astfel planurile nutrite de Franța, ori de Austria sau Rusia. Așa s-a ajuns la *Unirea cea Mică* din 7/24 ianuarie 1859 sub conducerea lui Cuza, act care a atras dezaprobarea și chiar supărarea Franței și a lui Napoleon al III-lea, dar și susținerea moderată și condiționată a românilor de către Rusia, care nu renunțase nici la ideea încorporării principatelor, dar nici la proiectul creării unui stat românesc aliat și fidel politicii sale.

Aducerea unui principe străin pe tronul României a condus la implicarea directă a Prusiei (apoi a Germaniei) în menținerea unirii Țării Românești cu Moldova, adică a României. Războiul ruso-turc din 1877–1878, la care a participat și România, a permis tânărului stat cucerirea cu arma în mână a independenței față de Imperiul Otoman – fapt recunoscut prin Tratatul de la San-Stefano de Rusia și Turcia, dar dezavuat de Franța, Anglia, Austria și Germania care, prin Congresul de la Berlin (1878), ne-au impus condiții deosebit de dure⁸. Noul stat românesc, la care se mai adăugase Dobrogea, dar dis păruseră cele trei județe din sudul Basarabiei, – acum independent și stăpân pe destinele sale – mai avea de adus în noile hotare pe românii din Transilvania, Banat, Crișana, Maramureș, Bucovina și Basarabia, aceste teritorii aflându-se în stăpânirea Austro-Ungariei și Rusiei. Momentul s-a ivit în timpul și la finele *Marelui Război* din 1914–1918, la care România a participat direct între 1916–1918⁹, dând o jertfă de sânge impresionantă: peste 2.000.000 de oameni (morți, răniți, dispăruți și prizonieri) la o populație de 12.500.000 locuitori¹⁰.

Cu numeroase jertfe de sânge, cu speranțe, cu emoție, durere și bucurie românii din Banat, Bucovina Crișana, Maramureș și Transilvania s-au pronunțat hotărât la 1 decembrie 1918, pentru *unirea pe veci cu România*,

⁸ *Istoria românilor*, VII/1, p. 387–398; 692–698; Idem, VII/2, *De la independență la Marea Unire (1878–1918)*, coordonator acad. Gheorghe Platon, Editura enciclopedică, București, 2003, p. 10–26, 233–239.

⁹ *Ibidem*, p. 420–453, dar fără a prezenta datele concrete privind efectivele militare și pierderile suferite de România, moti vele acestor „scăpări” nefiind cunoscute.

¹⁰ ***, *Istoria militară a poporului român*, VI-VII, coordonator acad. Ștefan Pascu, Editura militară, București, 1985–1986. Cifrele nu apar în noul tratat de istorie a românilor, fapt care lasă o umbră asupra probității autorilor acestuia.

prin intermediul celor 1228 de delegați-deputați cu credinționale, care au votat în Casina militară din Alba Iulia, susținuți de o impresionantă Adunare Populară la care au participat peste 100.000 de români¹¹. În ce privește Basarabia, aceasta se pronunțase pentru unirea cu România încă din 27 martie 1918¹². Se realiza astfel mult-doritul stat național românesc unitar.

Actul în sine – adică recunoașterea internațională a Unirii – a trebuit însă, la fel ca în 1859 sau în 1877–1878, să fie recunoscut și ratificat de către Marile Puteri în urma unui îndelungat proces de pace (1918–1922), prin sistemul de tratate de la Versailles (numit după locul unde s-a semnat tratatul cu Germania), incomplet și cu rezervele de rigoare din partea unor state interesate, așa cum au fost Statele Unite ale Americii și Rusia Sovietică (ulterior URSS)¹³. La 1 decembrie 1918 se încheia astfel un drum lung de peste patru secole, presărat cu lupte, jefre și speranțe, parcurs de românii care nu și-au do rit decât un singur stat al lor, la fel ca și alte națiuni europene – am numit aici Italia și Germania.

Tânărul stat național roman, cu o populație de peste 18.000.000 locuitori și aproape 300.000 km², avea în granițele sale importante grupuri etnice: maghiari, germane, evrei, sârbi, ruși, turci etc., care reprezentau 28,1% din populație¹⁴, motiv pentru care în 1924 Internaționala a III-a Comunistă (în tra u aici și partidele comuniste occidentale), cu sediul la Moscova, a considerat România *un stat imperialist multinațional* și a cerut grupurilor etnice și Partidului Comunist Român să lupte pentru autodeterminare „până la despărțirea de stat”¹⁵, stat ce abia fusese creat și care a determinat autoritățile de atunci să scoată Partidul Comunist Român în afara legii, prin *Legea Mârzescu*¹⁶. Teza din 1924 a Internaționalei a III-a va fi reluată ulterior într-un alt context și pe un alt plan după 1989, într-o cunoscută lucrare a unui politolog american¹⁷, dar și în alte lucrări apărute

¹¹ Ștefan Pascu, *Marea Unire. Adunarea Națională de la Alba Iulia. 1 Decembrie 1918*, Editura Academiei, București, 1983.

¹² *Istoria românilor*, VII/2, p. 480–498.

¹³ *Idem*, VIII. *România întregită (1918–1940)*, coordonator, Profesor univ. dr. Ioan Scurtu, Editura enciclopedică, București, 2003, p. 3–30.

¹⁴ *Ibidem*, p. 31–37.

¹⁵ ***, *Istoria Partidului Comunist și a Mișcării muncitorești din România (1893–1945)*, Editura politică, București, 1965, p. 121–137.

¹⁶ *Ibidem*, p. 150.

¹⁷ Ch. Huntington, *Ciocnirea civilizațiilor*, Editura politică, București, 1990.

în Ungaria și Austria. Consecințele unor astfel de lucrări sunt cunoscute și resimțite și astăzi, deși acuma România este membră a Comunității Europene și membră a NATO.

Importanța Marii Uniri – cum a fost numit actul de la 1 Decembrie 1918 – a fost marcată cu mare fast, pentru prima oară, la 1 Decembrie 1922, cu prilejul încoronării regelui Ferdinand la Alba Iulia, apoi în 1928, la peste un an de la moartea regelui Ferdinand, și apoi în 1930, cu prilejul urcării pe tron a lui Carol al II-lea. Acest din urmă rege a căutat să câștige simpatia și susținerea românilor prin întreținerea amintirii evenimentelor de la sfârșitul războiului, organizând grandioase manifestări în cins tea Marii Uniri, mai ales în 1933 și 1938, când s-au sărbătorit 15 și 20 de ani de la marele eveniment.

Al doilea război mondial și evenimentele care i-au urmat au pus în paranteze actul Marii Uniri, existând chiar pericolul dezmembrării României în 1940, când aceasta a pierdut Bucovina de Nord, Basarabia, Cadrilaterul și Nord-Vestul Transilvaniei. Între noiembrie 1944-decembrie 1945 Transilvania în întregime s-a aflat sub ocupație și administrație militară sovietică și numai eforturile sus ținute ale lui Petru Groza – pe atunci prim-ministru al României – au dus la redobândirea acesteia de că tre România, deși eforturi similare depuseseră și maghiarii. Momentul reîntregirii a fost marcat cu o mare festivitate la 1 Decembrie 1948, când se împlineau 30 de ani de la Marea Unire, trecându-se sub tăcere adevărul despre Basarabia, Nordul Bucovinei și Cadrilater, rămase în stăpânirea *marelui prieten* de la Răsărit și a mai micului prieten și vecin din sud.

A urmat o nouă perioadă de tăcere asupra Marii Uniri, – determinată și de luptele pentru putere din cadrul Partidului Muncitoresc Român și a morții lui Stalin –, care a durat până în 1958, când s-au aniversat 40 de ani, apoi în 1963, la 45 de ani, când s-a afirmat că Basarabia și Bucovina de Nord s-au desprins de România în baza principiului autodeterminării, iar Cadrilaterul prin tratative pașnice româno-bulgare, – ceea ce era un fals –, vina pentru această situație fiind aruncată în spatele regimului „*burghezo-moșieresc*” care nu ar fi ținut cont de voința maselor populare și a realităților de după primul război mondial și contextual celui de-al doilea¹⁸. După 1965 sărbătorirea Marii Uniri a intrat pe un fâgaș aproape normal,

¹⁸ Gheorghe Gheorghiu-Dej, *Cuvântare la Adunarea festivă organizată cu prilejul împlinirii a 45 de ani de la unirea Transilvaniei cu România și făurirea statului național român*, Editura politică, București, decembrie 1963.

la 1 Decembrie 1968 prezentându-se pentru prima oară întregul process al Marii Uniri și cauzele care au dus la pierderea Basarabiei, Bucovinei de Nord și Cadrilaterului¹⁹.

De atunci și până în 1988²⁰ s-au scris sute de studii și lucrări despre Marea Unire, au apărut volume de documente și mărturii și au fost marcate permanent zilele de 1 Decembrie, fără ca această dată să fie declarată zi de sărbătoare nelucrătoare, deși în realitate a fost percepută ca atare.

După decembrie 1989, ziua de 1 decembrie a devenit oficial sărbătoare națională a României, fiind declarată și zi nelucrătoare, dar manifestările dedicate ei s-au politizat excesiv, sărbătoarea Marii Uniri golindu-se treptat de conținut, ea fiind receptată cu precădere în Transilvania, în zonele rurale și cu populație vârstnică și mai puțin în mediul urban, unde a căpătat alte conotații *în pas cu moda și timpul*. Noul sistem educațional a eliminat treptat marile momente din istoria românilor, ca și tot ce ține de concepțiile de națiune-naționalism și patrie-patriotism, astăzi tot mai puțini români fiind interesați de evenimentele petrecute în urmă cu 100 de ani, deși media și politicienii caută să se folosească de evenimente cu o ipocrizie deja cunoscută și mai veche decât însăși Unirea pe care o *sărbătoresc* mai mult declarativ și mai puțin în realitate.

Odată cu trecerea timpului, mai ales după 2000, sărbătorirea zilei de 1 Decembrie 1918 a pălit și mai mult, organizându-se parade militare doar la București și nici acestea în fiecare an, din motive de economii, dar ziua liberă s-a menținut. Mai mult, unele posturi de televiziune ca și reprezentanți însemnați ai mass-media au început să propage ideea că sărbătorirea zilei de 1 Decembrie ar avea un caracter naționalist-șovin și ar fi de un patriotism desuet de factură crypto-comunistă. Această propagandă este făcută în condițiile în care comunitatea maghiară din România vorbește de revizuirea Sistemului de tratate de la Versailles și a prezentat de mai multe ori filmul documentar *Trianon*, care contestă deschis unirea Transilvaniei cu România.

Mai mult chiar, în urmă cu câțiva ani, o *distinsă* laureată a premiului Nobel pentru literatură, născută în România dar de etnie germană și trăind în Germania, afirma într-un interviu la Televiziunea Română că aniversările de tipul celei de la 1 Decembrie sunt reminiscențele unor manifestări

¹⁹ Nicolae Ceaușescu, *Cuvântare cu prilejul aniversării a 50 de ani de la Marea Unire de la 1 Decembrie 1918*, Editura politică, București, decembrie 1968.

²⁰ Când s-au aniversat 70 de ani de la Marea Unire.

naționalist-patriotice de tip communist la care ar fi bine să renunțăm, mai ales în condițiile aderării României la NATO și Uniunea Europeană. În demnul acestei *distinse* scriitoare, pe care nu are rost să o numim, fiind foarte cunoscută, a fost urmat mai ales în școală unde *limba română* se numește doar *mijloace de comunicare*, iar istoria națională a fost redusă doar la câteva personaje picante, precum Dracula.

Așa să fie oare? Atunci de ce oare statele membre ale Uniunii, din Apusul Europei, și nu numai, își afirmă deschis, uneori chiar ostentativ apartenența națională pe care o percep ca pe o calitate și un drept? De ce oare, când în Catalonia s-a organizat un referendum pentru independență guvernul de la Madrid a intervenit în forță pentru a păstra unitatea Spaniei? Credem că asemenea afirmații și etichetări cu ținte precise, mai ales către Europa de Est și România ne aduc aminte de vremuri apuse, când diverși reprezentanți ai societății românești și ai puterii politice evitau să vorbească despre 1 Decembrie 1918 „*ca să nu-i supere pe sovietici*”. Astăzi, la fel ca atunci nu dorim să supărăm pe cine? Pe *aliați* sau pe *frații comunitari*? Atunci unde mai este *respectul față de noi ca popor și națiune*? De ce tot mai puțini români știu ce s-a petrecut la 1 Decembrie 1918 sau la alte date importante ale istoriei noastre moderne – nu mai vorbim de cea medie sau și mai mult, de cea veche? Oare se dorește distrugerea noastră ca popor de către noi înșine?

Cu amărăciune trebuie să recunoaștem, pentru a nu știu câta oară, ce dreptate a avut Grigore Alexandrescu în fabula sa *Toporul și pădurea*²¹, cozile de topor din societatea românească adaptându-se și orientându-se așa cum făceau odinioară fanarioții de la care au avut ce învăța.

Neștiința unor generații întregi, mai ales a tinerilor, față de momentele cruciale ale istoriei noastre sau percepția eronată și deformată a acestora riscă să aibă consecințe grave pentru viitor, iubirea de patrie devenind o lozincă lipsită de orice conținut – vezi aici și emigrarea în masă a tot mai multor români de vârstă tânără și medie, pe care nimic nu-i mai leagă de țara lor după cum declară sin guri, cu foarte mare seninătate.

În fața acestui nou context al societății românești, acum la 100 de ani de la Marea Unire, subliniem rostul acestor aniversări și a rememorării obsesive a faptelor petrecute pe drumul devenirii noastre ca popor, ca națiune, ca stat. Iată de ce versurile din *Imnul eroilor* nu ar trebui uitate

²¹ Grigore Alexandrescu, *Fabule*, Editura tineretului, București, 1961.

niciodată și fiecare mamă să-i învețe pe copiii ei cum să-și cinstească înaintașii, să le cunoască faptele și să fie mândri că sunt români. În caz contrar vom mai conta oare ca națiune și ca popor?

Acum la 100 de ani de la înfăptuirea statului național român – în deplinațateea lui doar pentru 22 de ani – credem că este imperios să ne îndreptăm atenția asupra educației patriotice și a păstrării valorilor noastre naționale, a cinstirii trecutului, fără lozinci golite de conținut, ci doar retrăind trecutul așa cum a fost. În caz contrar ne temem că nu ne vom putea onora îndatoririle care ne revin atât în cadrul NATO cât și al Uniunii Europene, considerându-ne doar niște *cetățeni universali*, fără obligații, fără amintiri, rădăcini și strămoși, *doar cu drepturi*. O asemenea concepție nu este doar ridicolă ci și periculoasă. Asta ne dorim acum în ceas aniversar?